

УДК 658.012.1

СОЦІАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ДОБРОБУТУ СЬОГОДЕННОГО СЕЛА

А. Г. Загородній, доктор економічних наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»

Ю. Ю. Чебан, кандидат економічних наук, доцент

С. В. Сирцева, кандидат економічних наук

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено основні складові поняття «соціальна діяльність аграрного підприємства». Визначено мету, класифікацію та напрями здійснення соціальної діяльності. Доповнено класифікаційні ознаки та класифікацію витрат соціальної діяльності. Доведено прямий зв'язок соціальної діяльності аграрних підприємств та добробуту місцевості, у якій функціонує підприємство. Запропоновано напрями діяльності Центру соціального дозвілля у селі.

Ключові слова: соціальна діяльність, витрати соціальної діяльності, доходи соціальної діяльності, облік, соціальний розвиток.

Постановка проблеми. Соціально-економічні відносини, наголошуючи на соціальну складову розкривають соціальні можливості інтеграційних процесів в сучасному суспільстві та управлінні господарством. Основними складовими соціальної діяльності аграрних підприємств є соціальний захист населення, соціальна відповідальність бізнесу, соціальне партнерство, управління витратами підприємства, управління персоналом, соціологія та економіка праці тощо.

Дефініція «соціальний» (від лат. «socialis» – товариський, громадський) вказує на належність об'єкта до чогось суспільного, тобто такого, що стосується життя людей та їх відносин у суспільстві [1]. Соціальний захист населення є одним з елементів процесу суспільного виробництва [2, с. 46], а соціальна захищеність є цінністю [3, с. 105].

© Загородній А.Г., Чебан Ю.Ю., Сирцева С.В., 2017

Метою здійснення будь-яких витрат має бути формування економічного, технологічного, інституціонального, екологічного та (або) інших ефектів. Метою здійснення витрат соціальної діяльності є отримання насамперед соціального ефекту, який визначається роллю і значенням підприємства у суспільному житті. Його не можна арифметично розрахувати, оскільки жодною формулою не розраховується соціальний рівень задоволення життям. Соціальний ефект визначається дією підприємства, яка змінює соціальне середовище на краще.

Іншими словами, соціальна діяльність підприємства це – сукупність взаємовідносин між суб'єктами економічної діяльності, опосередкованих впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, яка через потребу і мотивацію у результаті її здійснення має досягти соціального ефекту у вигляді соціально-економічного розвитку підприємства та удосконалення соціального середовища сільських територій і села. Беззаперечною є думка, що від вирішення соціальних проблем залежить не лише успішна робота конкретного підприємства чи галузі, але й вкрай необхідна на сьогодні стабілізація економіки країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження витрат соціальної діяльності є напрямом наукової роботи М.В. Дубініної [4], І.В. Ксьонжик [5], І.В. Жиглей [6], О.О. Пацули [7], О.О. Яременка [8] та інших. Зауважимо також, що діяльність аграрних підприємств характеризується особливостями, які, у контексті впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, визначають апріорний факт наявності, а тому і доцільності, виокремлення такої складової їх діяльності, як соціальна. До того ж, у більшій частині сільської місцевості є практично єдиним джерелом фінансування і розвитку соціальної інфраструктури на сьогодні є кошти соціальної взаємодії сільської громади, аграрного підприємства та благодійних організацій.

Метою дослідження є доведення прямої залежності соціальної діяльності та відповідальності аграрного підприємства і добробуту місцевості, де воно функціонує, а також пропози-

ція деяких напрямів соціальної діяльності, що є можливими до впровадження аграрними підприємствами.

Виклад основного матеріалу. Особливістю соціальної політики аграрних підприємств є те, що вона не може бути обмеженою лише соціальним захистом працівників, але й має включати заходи, які спрямовано на соціальний розвиток місцевості, де розташоване підприємство, зокрема сільської.

Соціальну діяльність аграрних підприємств поділяють на внутрішню і зовнішню, вплив на яку має певна низка чинників: зовнішніх (держава, органи місцевого самоуправління, сільська громада, економічний стан галузі, податкова політика та інші) та внутрішніх (структура підприємства, форма господарювання, кадрова політика, обсяг і напрями розподілу прибутку та інші).

Зовнішня соціальна діяльність спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем; є опосередкованою існуючими у суспільстві традиціями і відповідає сучасним уявленням про соціальну відповідальність бізнесу. Вона включає в себе різні напрями діяльності: від спонсорства та корпоративної благодійності до охорони природних ресурсів та здійснення екологічної діяльності, а також випуску високоякісної продукції, що характеризує відповідальність перед споживачами товарів і послуг. Отже, зовнішня соціальна діяльність аграрного підприємства переважно спрямовується на розвиток соціально-економічного і екологічного стану села і сільської території, на якій розташоване підприємство [9].

Внутрішня соціальна діяльність спрямована на удосконалення кадрової політики і соціального захисту працівників. Тут зосереджено всі корпоративні програми, які використовуються для мотивації власних кадрів (різні соціальні допомоги, пільги, дострокові пенсії, система позик для співробітників, компенсації та інші аналогічні виплати) [9].

У результаті вивчення законодавчо-нормативної бази, яка регламентує здійснення соціальної діяльності, теоретичних її аспектів, практичного досвіду підприємств Миколаївської області, та результатів власних досліджень на підставі анкетного

опитування нами визначено основні поняття соціальної діяльності аграрних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Основні поняття соціальної діяльності та її складові

Соціальна діяльність аграрного підприємства		
Об'єкт	Діяльність підприємства щодо забезпечення соціального захисту працівників, членів їхніх родин на підставі колективного договору та місцевих жителів у межах благодійності	Напрями здійснення
Працівники підприємства		Забезпечення нормативного соціального захисту працівників
Члени родини працівника підприємства		Забезпечення додаткового соціального захисту працівників та членів їхніх родин
Колишні працівники підприємства (наприклад пенсіонери)		Забезпечення соціально-економічного розвитку місцевості, у якій функціонує підприємство
Населення місцевості, де функціонує підприємство		Забезпечення екологічно-сприятливої ситуації місцевості, у якій функціонує підприємство
Витрати соціальної діяльності		
вибуття різних видів економічних ресурсів відповідно до законодавчих, соціально-економічних і морально-психологічних гарантій, які спрямовано на задоволення соціальних потреб фізичних та юридичних осіб		
Витрати на основну і додаткову оплату праці	Додаткові соціальні виплати працівникам	Додаткові соціальні гарантії, пільги та компенсації працівникам
Єдиний соціальний внесок, нарахований на фонд оплати праці	Витрати на охорону праці	Додаткові соціальні гарантії, пільги та компенсації місцевим жителям

Джерело: авторська розробка

Як будь-який вид діяльності, соціальна має певне коло доходів і витрат. Основними витратами соціальної діяльності аграрних підприємств нами визначено поточні витрати на якість продукції; поточні екологічні витрати; витрати на оплату праці; витрати на соціальний пакет і кадрову політику; сплата податків і зборів в бюджет; благодійні внески; інші

соціальні витрати. До того ж, за умови належного стану обліку витрати соціальної діяльності знаходять відображення у первинних документах, облікових регістрах та звітності, тобто можуть бути визначеними, підрахованими, проаналізованими та спланованими.

До основних доходів соціальної діяльності можемо віднести доходи від отриманих знижок на основні товарно-матеріальні цінності у результаті дотримання політики добросовісної взаємодії з постачальниками; підвищення конкурентоспроможності і збільшення доходів від реалізації у результаті підвищення якості продукції; доходи від утримання об'єктів соціально-культурного призначення та інші. Щодо доходів соціальної діяльності, то їх обсяг є можливим визначити лише за наявності ведення соціального обліку та налагодженої роботи таких структурних підрозділів підприємства, як маркетинговий відділ, відділ матеріального постачання, відділ збуту тощо.

Частину соціальних витрат включають у собівартість певної продукції (товарів, робіт, послуг), а частину – відносять на витрати періоду і прямо списують на фінансовий результат операційної діяльності. Крім того, певна соціальна діяльність підприємства фінансується за рахунок чистого прибутку підприємства. Саме тому метою обліку і контролю соціальної діяльності є визначення і реалізація соціальної політики підприємства на підставі повної, достовірної, об'єктивної інформації щодо здійснення і дотримання законності здійснення соціальних витрат.

Має місце принципова відмінність соціальних витрат від інших витрат підприємств, зокрема відсутня чітка законодавча регламентація значної їх частини, оскільки переважна більшість витрат є додатковими (добровільними) за класифікацією О.І. Пацули [7, с.75], а до обов'язкових зазвичай відносять витрати на забезпечення соціальних виплат працівникам, які є законодавчо встановленими (обов'язкові соціальні виплати працівникам), витрати у вигляді внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, витрати на удосконалення умов і охорону праці, інші витрати.

Нами розширено класифікацію соціальних витрат, яку наводить О.І. Пацула (зокрема, за поділом на добровільні та обов'язкові), доповнено її за такими класифікаційними ознаками, як ступінь державного регулювання та соціальна відповідальність діяльності (табл. 2).

Зазначена класифікація дозволить більш детально підійти до обліку, аналізу та планування витрат для подальшого здійснення соціальної діяльності та отримання соціального ефекту.

Таблиця 2

Класифікація соціальних витрат аграрних підприємств

Класифікаційна ознака	Вид соціальних витрат аграрного підприємства
За обов'язковістю здійснення	Обов'язкові
	Регулюючі
	Заохочувальні
	Профспілкові
	Добровільні
За ступенем державного регулювання	Регламентовані
	Не регламентовані
Залежно від соціально-відповідальної діяльності підприємства	Партнерські
	Екологічні
	Кадрові
	Податкові
	Соціально-орієнтовані
	Інноваційні
	Інформаційні
	Науково-освітні
Мотиваційні	

Джерело: доповнено авторами [10]

Зокрема, основні результати нашого соціологічного дослідження соціальної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області наведено у таблиці 3.

**Соціальна діяльність аграрних підприємств
Миколаївської області**

Показник	Результат дослідження
Аграрні підприємства, які розташовані у сільській місцевості	79,6% від загальної кількості аграрних підприємств
Найпоширеніші напрями здійснення витрат соціальної діяльності	соціальні виплати працівникам, витрати на соціальне страхування, витрати на фінансування соціальних проектів, витрати на організацію харчування тощо
Основні додаткові соціальні витрати	благодійна допомога продуктами харчування та коштами на поховання та народження; благодійна допомога продуктами харчування школі і дитячому садочку та пенсіонерам; закупівля новорічних подарунків дітям працівників; благодійний обід для людей похилого віку або на День села тощо
Кількість опитаних респондентів (з них – у сільській місцевості)	98 підприємств (100%)
Наявність у респондентів затвердженого колективного договору	67 підприємств (68,4% респондентів)
Здійснення соціальної діяльності, яка спрямована на місцевість та місцевих жителів, основні види	71 підприємство (72,4% респондентів), ремонт доріг; освітлення вулиць; ремонт очисних споруд; ремонт шкіл та дитячих садків; привітання людей похилого віку зі святами; обробіток землі самотніми людьми та пенсіонерам; проведення спортивних змагань і свят тощо
Наявність плану соціального розвитку підприємства (сільської місцевості)	10 підприємств (10,2% респондентів)
Наявність внутрішнього соціального звіту	7 підприємств (7,1% респондентів)

Джерело: побудовано на підставі власних досліджень авторів

Отже, особливості функціонування аграрних підприємств сприяють фінансуванню соціальної сфери відповідно до їх зацікавленості та інтересів, у першу чергу у тій місцевості, де вони розташовані, враховуючи трудовий і кадровий потенціали, які формуються переважно з місцевих жителів. Наприклад, як

напряма соціальної діяльності, доцільним є створення Центру соціального дозвілля у сільській місцевості (табл. 4).

Таблиця 4

**Основні запропоновані напрями діяльності
Центру соціального дозвілля у селі**

Центр соціального дозвілля	Школа розвитку для дітей дошкільного віку	Крізь всю діяльність Центру соціального дозвілля чітко прослідковується мета соціалізації молоді села для формування емоційного інтелекту, розвитку соціальної самосвідомості і особистості
	Творчі гуртки	
	Інформаційне забезпечення щодо можливостей участі дітей у конкурсах різного спрямування та рівня, підготовка до них	
	Організація екскурсій	
	Залучення дітей до громадської, благодійної і волонтерської діяльності	
	Організація конкурсів, семінарів, онлайн-проектів, тренінгів для дітей шкільного віку	
	Привітання з нагоди свят творчими колективами Миколаївської області	
	Просвітницька діяльність здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Миколаївських ВНЗ	

Джерело: ідеї та пропозиції авторів

Документ, який відображає зміст соціальної діяльності, соціальну відповідальність і соціальну активність підприємства, зокрема аграрного, наприклад соціальний звіт, підготувати лише на підставі інформації традиційного бухгалтерського обліку, враховуючи основні принципи бухгалтерського обліку і фінансової звітності, практично неможливо. Більшість додаткових соціальних витрат визначають на підприємстві у межах соціальної політики підприємства. Тому адміністрація підприємств має постійно оперувати інформацією щодо здійснення, обліку, контролю і внутрішньої звітності таких витрат для прийняття своєчасних і ефективних управлінських рішень.

Висновки. Отже, ефективне управління соціальними витратами і соціальною діяльністю підприємства в контексті законності та соціальної ефективності, формування, залучення та ефективного використання джерел фінансування

таких витрат має бути спрямоване на вдосконалення системи соціального захисту працівників та підвищення рівня життя місцевих жителів. Основними напрямками подальшого дослідження є удосконалення обліку соціальної діяльності та внутрішньої звітності.

Список використаних джерел:

1. Ільчук Л.І. Концепція соціальної держави в Україні (проект) [Електронний ресурс] / Л.І. Ільчук, А.В. Сивак, А.П. Супруненко. – Режим доступу : <http://www.cpsr.org.ua/?pg=9&id=131>
2. Жиглей І.В. Політична економія як методологічний фундамент бухгалтерського обліку на шляху подолання соціальної кризи / І.В. Жиглей // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – 2009. – № 4 (50). – С. 45-47.
3. Лаговська О.А. Розподіл доходів в умовах соціально орієнтованої економіки: проблеми облікового відображення / О.А. Лаговська // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2007. – № 4 (42). – С. 105.
4. Дубініна М.В. Інституціонально-трансформаційні процеси в сільськогосподарських підприємствах / М.В. Дубініна // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2015. – Випуск 2 (11). – С. 18 – 25.
5. Ксьонжик І.В. Соціальний розвиток аграрних підприємств: теоретичні і практичні аспекти / І.В. Ксьонжик // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2013. – №4 (81). – С. 121 – 128.
6. Жиглей І.В. Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності суб'єктів господарювання: необхідність та орієнтири розвитку : [монографія] / І.В. Жиглей. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 496 с.
7. Пацула О.О. Соціальні витрати підприємства та їхня класифікація // О. Пацула / Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2006. – №3. – С. 74 – 81.
8. Яременко О.О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації : Монографія. / О.О. Яременко // – К., 2006. – 480 с.
9. Чебан Ю.Ю. Соціальна діяльність аграрних підприємств як об'єкт соціального обліку / Ю.Ю. Чебан, С.О. Горбач // SCIENTIFIC LETTERS OF ACADEMIC SOCIETY OF MICHAL BALUDANSKY : Науковий журнал – 2016. – С. 125-137.
10. Чебан Ю.Ю. Учет расходов социальной деятельности аграрных предприятий: теоретический аспект / Ю.Ю. Чебан, С.В. Сырцева / Journal LAssociation 1901 «SEPIKE». Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. – Ausgabe 11 – s.120-124.

*А. Г. Загородний, Ю. Ю. Чебан, С. В. Сырцева. **Социальная деятельность аграрных предприятий как основа благополучия современного села.***

Исследованы основные составляющие понятия «социальная деятельность аграрного предприятия». Определены цели, классификация и направления осуществления социальной деятельности. Дополнены классификационные признаки и классификация затрат социальной деятельности. Доказана прямая связь социальной деятельности аграрных предприятий и благополучия местности, в которой работает предприятие. Предложены направления деятельности Центра социального досуга в селе.

Ключевые слова: социальная деятельность, расходы социальной деятельности, доходы социальной деятельности, учет, социальное развитие.

A. Zagorodniy, Yu. Cheban, S. Syrtseva. **Social activity of agrarian enterprises as a basis for the prosperity of modern village.**

The main components of "agrarian enterprises' social activity" concept are investigated. The purpose, classification and directions of realization of social activity are determined. Classification of characteristics and classification of expenses of social activity are supplemented. A direct connection between the social activities of agrarian enterprises and the well-being of the area in which the enterprise operates is proved. The directions of activity of the Regional centre of social leisure are offered.

Key words: *social activity, expenses of social activity, incomes of social activity, accounting, social development.*